

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний університет
Кафедра педагогіки, психології й освітнього менеджменту

Навчально-методичний комплекс
з дисципліни «Психологія»

доц. Корольова І.І.

Перший змістовий модуль Основи загальної та вікової психології

Тема 1. Предмет, завдання та методи психології

Ключові поняття теми: психологія, психіка, відображувальна діяльність, рефлекс, закономірності вищої нервової діяльності, свідомість, несвідоме, психоаналіз, біхевіоризм, гештальтпсихологія, теорія діяльності, методологія, метод, спостереження, експеримент, опитування, тест.

Визначення психології як науки. Багатозначність підходів до визначення. Об'єкт психології: людина, її психічна активність у всіх проявах. Предмет психології. Зв'язок психології з іншими науками. Роль психології у підготовці учителя. Галузі психологічних знань. Завдання психологічної науки на сучасному етапі розвитку суспільства.

Активна рефлекторна природа психічного. Поняття рефлексу. Роботи Декарта, І.М. Сеченова. Вчення І.П. Павлова про вищу нервову діяльність, процеси збудження та гальмування, аналітико-синтетична діяльність мозку, системність та динамічний стереотип. Перша та друга сигнальні системи. Роботи Н.А. Бернштейна, П.К. Анохіна про акцептор дії.

Короткий історичний нарис розвитку психології. В.Вундт і відкриття першої експериментальної лабораторії 1879 р. Провідні теорії психології ХХ століття: психоаналіз (З. Фрейд), неопсихоаналіз, біхевіоризм (Дж. Вотсон), теорія научіння, гештальтпсихологія (М. Вертгаймер), теорія діяльності (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв та інші). Критичний аналіз теорій психології та їх роль в становленні наукової психології в ХХ столітті.

Методологія та методи дослідження психічних явищ. Класифікація методів психології, їх види та характеристики: опитування, анкетування, бесіда, інтерв'ю, тестування. Метод аналізу результатів діяльності. Етапи організації психологічного дослідження в психології.

Питання:

1. Загальна психологія, її предмет, завдання і задачі.
2. Напрями сучасної психології.
3. Природознавча і гуманітарна парадигми.
4. Методологія, методи сучасної психології.

Список рекомендованої літератури.

1. Основи психології. / За ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. — К., 1997.
2. Общая психология. / Под. ред. А.В.Петровського. — М., 1986.
3. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. - Л., 1986.
4. Психологический словарь. — М., 1987, 1995.
5. Психология. /За ред. Ю.Л.Трофімова. — К., 1999. — С. 12 – 43.
6. Психология и педагогика. / Под ред. А.А.Радугина. — М., 1997. — С. 10 – 28.

7. Психологія. / За ред. Г.С.Костюка. — К., 1968.
8. Основи загальної психології. / За ред. С.Д.Максименка. — К., 1998. — С. 4 – 20.
9. Гамезо М.В., Домащенко И.Д. Атлас по психологи. — М., 1986.
10. Пратикум по общей психологи. / Под ред. Щербакова А.И.. — М., 1990.
11. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум з загальної психології. — К., 2000.
12. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах. — Минск, 1999. - С. 5 – 27.
13. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. — М. 1988.
14. Немов Р.С. Психология: В 3-х т. Том 1. — М., 1995.
15. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. Том 1. — М., 1989.
16. Рогов Е.И. Курс лекцій. — М., 1997.
17. Годфруа Ж. Что такое психология: В 2-х т. Том 1. — М., 1992.
18. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Психология человека. — М., 1995.
19. Хрестоматия по психологии. Сост. В.В.Мироненко. — М., 1997.
20. Пратикум по общей психологи. / Под ред. Щербакова А.И.. — М., 1990.
21. Практикум з психології. — Львів. — 1975. — С.8-19.
22. Таратунский Ф.С., Таратунская Н.Ф. Задачи и упражнения по общей психологии. — Минск, 1988. — С.13-23.

Тема 2. Психологія особистості

Ключові поняття теми: індивід, суб'єкт діяльності, персона, особистість, індивідуальність, людина, особистісні фактори, структура особистості, механізми психологічного захисту, самосвідомість, "Я-образ", "Я-концепція", сам, самодостатність, самоактуалізація, стадії розвитку особистості, цілісність, стійкість особистості, темперамент, види темпераменту, холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний темперамент, властивості темпераменту, змішаність типів темпераменту, властивості нервової системи, властивості темпераменту, темперамент як генотип, індивідуальний стиль діяльності, характер, фенотип, властивості характеру, симптомокомплекси характеру, акцентуації характеру, типології характеру, формування характеру.

Загальне поняття про особистість. Критерії підходу до розуміння та визначення особистості. Багатоплановість визначення поняття "особистість" вітчизняними вченими. (Г. Ковальов, К. Платонов, С. Рубінштейн та ін.).

Людина, індивід, суб'єкт, особистість, персона, індивідуальність як грані розуміння особистості. Різноманітність суттєвих ознак особистості як психічного явища.

Теорії особистості в психологічній науці: психодинамічні, соціодинамічні, інтеракціоніські обґрунтування для їх класифікації. Р.Кеттел, З. Фрейд, А. Маслоу, К.Роджерс. Вітчизняні вчені про особистість: Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Л.І. Божович.

Структура особистості. Особистісні конструкти, їх зміст. Самосвідомість

як усвідомлення "Я". "Я-образ" та "Я-концепція" як змістовна та динамічна складові особистості.

Механізми психологічного захисту: відмова, пригнічення, раціоналізація, проекція, заміщення та їх роль у збереженні цілісності особистості.

Самоактуалізація за А. Маслоу та її критерії. Стадії формування особистості (Е. Еріксон). Цілісність та стійкість особистісних утворень людини.

Поняття про темперамент. Види темпераменту та їх характеристики (за І.Кантом). Позитивні та негативні сторони кожного темпераменту. Змішаність типів темпераменту у людей.

Властивості темпераменту. Темперамент як генотип (І. Павлов). Зв'язок типу нервової системи та типу темпераменту. Теорії темпераменту (гуморальна, морфологічна, рефлекторна). Індивідуальний стиль діяльності та темперамент людини. Врахування властивостей темпераменту у навчально-виховній роботі з дітьми та учнями.

Характер. Визначення характеру. Характер як фенотип. Типологія характеру (У. Шелдон, Е. Фромм, К. Леонгард, О. Личко). Симптомокомплекс характеру. Властивості характеру. Акцентуації характеру. Дослідження характеру в сучасній психології, врахування типу характеру у вихованні особистості.

Питання:

1. Поняття про особистість. (Підходи до особистості).
2. Визначення особистості.
3. Індивід, персона, індивідуальність.
4. Теорії особистості.
5. Структура особистості, її підструктури.

Список рекомендованої літератури.

1. Немов Р.С. Психологія: В 3-х т. Том 1. — М., 1995.
2. Психологія. / За ред. Г.С.Костюка. — К., 1968.
3. Психологія. За ред. Ю.Л.Трофімова. — К., 1999. — С. 12 – 43.
4. Общая психология. / Под. ред. А.В.Петровского. — М., 1986.
5. Левитов Н.Д. Психология характера. - М., 1969.
6. Мерлин В.С. Структура личности. Характер, способности, самосознание. - Пермь, 1990.- С. 3 – 26.
7. Психология личности: Тексты. - М.,МГУ, 1982.- С. 48 –54.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Т.2. М., 1989. - С. 211 – 235.
9. Страхов И.В. Психология характера. - Саратов, 1970.
10. Ананьев Б.Г. Избир. Психол. Труды: в 2 т. Т. 2. М., 1980.
11. Бодалёв А.А. Психология о личности. - М., 1988. - С. 11 – 24.
12. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию: Курс лекций. - М., 1998.- С. 257 – 280.
13. Личко А.Е. Психопатия и акцентуации характера у подростков. - Л., 1983. - С. 6- 10.
14. Белоус В.В. Темперамент и деятельность. Учебное пособие. Пятигорск, 1990. - С. 20 – 52, 102 – 112.

15. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. - М., 1986.
16. Психология индивидуальных различий. Тексты. - М.: МГУ, 1982.
17. Русалов В.М. О природе темперамента и его месте в структуре индивидуальных свойств человека. / Вопросы психологии - 1985 №11. - С. 19 - 33.
18. Стреляу. Роль темперамента в психическом развитии. - М., 1982.

Тема 4. Пізнавальні процеси

Ключові поняття: увага, уважність, мимовільна увага, довільна увага, після довільна увага, зовнішня увага, внутрішня увага, обсяг уваги, стійкість уваги, розподіл уваги, переключення уваги, коливання уваги, розсіяність уваги; екстерорецептори, інтерорецептори, пропріорецептори, поріг чутливості, адаптація, адекватний подразник, сенсibilізація, синестезія; сприймання, предметність, цілісність, структурність, осмисленість, константність, сприймання простору, руху, часу, спостереження, пам'ять, асоціація, запам'ятовування, відтворення, впізнання, згадування, пригадування, образна словесно-логічна, емоційна, рухова, оперативна, короткочасна, довготривала пам'ять; мислення, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація, судження, умовивід, поняття, проблемна ситуація, наочно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне мислення; мова, знакова система, семантика, мовлення, зовнішнє, діалогічне, монологічне, письмове, усне, внутрішнє, повне, порожнє мовлення.

Поняття про увагу. Функції уваги. Фізіологічні основи уваги (Ідеї І.П. Павлова про орієнтувально-рефлекторну діяльність організму. Вчення О.О.Ухтомського про домінанту.) Різновиди і форми уваги. Властивості уваги (зосередженість або концентрація уваги, стійкість, переключення, розподіл та обсяг).

Поняття про відчуття. Фізіологічні основи відчуттів. Класифікація відчуттів. Закономірності відчуттів. Чутливість аналізатора і поріг чутливості. Відчуття і діяльність.

Поняття про сприймання. Різновиди сприймання. Закони сприймання. Спостереження і спостережливість.

Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті (асоціативний напрям психології, гештальтпсихологія про феномен пам'яті, фізична і біохімічна теорії пам'яті). Різновиди пам'яті. Запам'ятовування та його різновиди. Відтворення та його різновиди. Розлади пам'яті. Індивідуальні особливості пам'яті.

Поняття про мислення. Розумові дії та мислительні операції (Дослідження П.Я. Гальперина, Н.Ф.Тализіної процесу формування мислительних дій). Форми мислення. Процес розуміння. Процес розв'язання завдань. Різновиди мислення. Індивідуальні особливості мислення.

Поняття про мову та її функції. Фізіологічні механізми мовної діяльності (Значення досліджень І.П. Павлова, П.Брока, К. Верніке, М.І. Жинкіна,

О.Р. Лурії для тлумачення фізіологічного підґрунття мовної діяльності).
Різновиди мовлення. Психоаналітичне тлумачення мовлення (Ж. Лакан про
типи мовлення). Індивідуальні особливості мовлення.

Питання:

1. Поняття про увагу. Фізіологічне підґрунття уваги.
2. Різновиди і форми уваги. Властивості уваги.
3. Визначення відчуттів. Види відчуттів та їх характеристики.
4. Сприймання. Види сприймання та їх характеристики.
5. Місце сприймання в діяльності людини.
6. Поняття про пам'ять. Теорії пам'яті. Різновиди пам'яті.
7. Запам'ятовування та відтворення, їх різновиди.
8. Поняття про мислення. Форми мислення. Різновиди мислення.
9. Поняття про мову, її функції та різновиди.

Література:

1. Запорожец А.В. Развитие восприятия и деятельности. Хрестоматия по общению и воспитанию – С. 197 – 205.
2. Костюк Г.С. Психология. - - Київ, 1968.
3. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах. - Минск, 1999.
4. Леонтьев А.Н. О механизме чувственного отражения. Хрестоматия по ощущению и воспитанию. Изд. МГУ, 1975. – С.35 – 42.
5. Общая психология /Под ред. В.В. Богословского й др. - Л., 1981.
6. Общая психология /Под ред. А.В. Петровского, - М., 1986.
7. Овчарова Р.В. Справочная книга практического психолога. - М., 1996.
8. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога в образовании. - М., 2000.
9. Основи загальної психології /За ред. Д.С. Максименко - Київ, 1998.
10. Основи психології /За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. - Київ, 1997.
11. П.Я. Гальперин. К проблемам внимания. Хрестоматия по вниманию. Изд. МГУ, 1973. – С.107 – 144.
12. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум з загальної психології. — Київ, 2000.
13. Практические занятия по психологии /Под ред. А.В. Петровского. - М., 1972.
14. Психология индивидуальных различий: Тесты /Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.П. Романова. - М., 1992.
15. Психология /За ред. Ю.Л. Трофімова. - Київ, 1999.
16. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. - М., 1996.
17. Рогов Е.И. Общая психология. - М., 1995.
18. Роменець В.А. Історія психології. - К., 1978, 2001.
19. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. - М., 1973.
20. Столяренко Л.Д. Основы психологии. - Ростов н/Д., 1997.

- 21.Столяренко Л.Д. Основы психологии: Практикум. - Ростов н/Д., 1999.
- 22.Таратунский Ф.С., Таратунская Н.Ф. Задачи и упражнения по общей психологии. - М., 1988.
- 23.Ф.И.Ивашенко. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. – Минск, 1985 (с. -).
- 24.Хрестоматия по истории психологии /Под ред. П.Я. Гальперина, А.Н.Ждан - М., 1980.
- 25.Хрестоматия по психологии /Под ред. А.В. Петровского. - М., 1986.
26. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. - Москва, 1998.
- 27.Хрестоматия по ощущению и восприятию. – М., 1975.
- 28.Сборник задач по психологи. – М., 1974. С. 75-84.

Тема 4. Предмет і методи вікової психології. Загальна характеристика онтогенезу людської психіки

Ключові поняття теми: вікова психологія, предмет вікової психології, вік, соціальна ситуація розвитку, умови психічного розвитку, механізми психічного розвитку, методи вікової психології, експеримент, спостереження, онтогенез психіки, розвиток, визрівання, становлення, засвоєння, навчання, формування, вікові психічні новоутворення, корекція, компенсація, зона актуального розвитку, зона найближчого розвитку, рушійні сили психічного розвитку, криза вікового розвитку, сензитивний період; особливості і закономірності розвитку, нерівномірність, інтеграція, пластичність, компенсація, зовнішні і внутрішні умови розвитку, діяльність двох типів, вікова періодизація.

Поняття про розвиток і формування. Визначення провідних критеріїв психічного розвитку людини в онтогенезі, соціальна ситуація та провідний тип діяльності. Зони актуального та потенційного розвитку, вікові кризи та їх закономірності, розвиток та формування психічних структур.

Особливості психічного розвитку. Закономірності психічного розвитку (нерівномірність, сензитивні періоди, інтеграція, пластичність, компенсація).

Рушійні сили психічного розвитку як групи діалектичних протиріч, С.Л. Рубінштейн про єдність зовнішніх та внутрішніх умов психічного розвитку. Г.С. Костюк про рушійні сили психічного розвитку. Теорія Д.Б.Ельконіна про два типи діяльності як провідні критерії психічного розвитку дитини. О.М. Леонтьєв про ознаки провідної діяльності.

Навчання, виховання і розвиток. Провідні положення концепції Л.С. Виготського про психічний розвиток, навчання і виховання.

Вікова періодизація психічного розвитку: Ж. Піаже, Е. Еріксон, Д.Б. Ельконін. Періоди, етапи та стадії вікового розвитку в дитячому, шкільному та дорослому віці.

Питання:

1. Предмет вікової психології як науки. Загальна характеристика.

2. Теоретичні концепції вікової психології.
3. Методи вікової психології.
4. Розвиток і формування. Особливості психічного розвитку. Вікова періодизація психічного розвитку.
5. Рушійні сили психічного розвитку психіки.
5. Навчання, виховання і розвиток.

Література:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. - М., 1999.
2. Абрамова Г.С. Практикум по возрастной психологии. - М., 1999.
3. Бадмаев Б.У. Психология: как ее изучить и усвоить. М., 1997.
4. Вікова психологія /За ред. Г.С. Костюка. - Київ, 1976.
5. Волков Б.С., Волкова Н.В. Задачи и упражнения по детской психологии. - М., 1991. - С.8-28).
6. Заброцький М.М. Основи вікової психології. - Тернопіль, 2001.
7. Ивашенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. - Минск, 1985. - С. 12-13).
8. Лазурский А. О естественном эксперименте. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. П/р И.И.Ильсова, А.Я.Ляудис. - Изд. МГУ, 1980.-С. 6-8.
9. Мухина В.С. Возрастная психология. - М., 1998.
10. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. - М., 1995, 2000.
11. Обухова Л.Ф. Возрастная и детская психология. - М., 1996.
12. Практикум по возрастной и педагогической психологии /Под ред. Л.И. Щербакова. -М., 1987.

Тема 5. Психологія школяра

Ключові поняття теми: немовля, маля, дошкільник, емоційне спілкування, предметно-знаряддева діяльність, гра, види гри, готовність до школи, особистість дошкільника, криза 3-х років, адаптація до шкільного навчання, учіння як провідна діяльність, зміст, структура учіння, особистість та колектив 6-10 річних учнів, готовність до переходу у середню ланку школи. поняття підліткового віку, теорії підлітка, статеве дозрівання, соціальний статус та соціальна роль, "криза 13 років", спілкування як провідна діяльність, пізнавальні процеси підлітка, "важковиховувані" підлітки, рання юність, дозрівання організму, соціалізація особистості, вибір професії, соціальне, особистісне самовизначення, емоційна, світоглядна автономія, референтна група, самосвідомість 15-18 річних, самоідентичність особистості.

Особливості психічного розвитку немовляти. Фаза новонародженості. Адаптація до зовнішнього світу. "Комплекс поживлення". Початок розвитку мовленнєвої та моторної сфери. Емоційне спілкування.

Період маляти - 1-3 роки. Оволодіння ходою. Предметно-знаряддева діяльність. Сензитивний період мовленнєвого розвитку. Початок розвитку свідомості та елементів самосвідомості. Криза 3-х років, початковий етап

формування особистості - "Я - сам".

Дошкільний вік. Розвиток ігрової діяльності як провідної. Теорії дитячої гри. Види ігор. Розвиток моторики, сенсорики, перцепції. Мислення, уява. як інтелектуальні процеси. Становлення вольових зусиль. Формування особистості дошкільника. Формування фізичної та психічної готовності до школи.

Психологія молодшого школяра. Адаптація до шкільного життя. Учіння як провідна діяльність дитини 6-10 років. Зміст, структура, мотиви, результати учіння та засвоєння знань. Роль вчителя початкової школи у формуванні інтелекту та особистості дитини. Становлення класного колективу. Молодший школяр та спілкування в класі. Обдаровані діти. Розвиток обдарованості дітей у початковій школі. Новоутворення психіки у 10-річних учнів. Формування готовності до переходу у підлітковий вік.

Місце підліткового віку в віковій психології Теорії підліткового віку. Л.С. Виготський, Т.В. Драгунова, Д.Б. Ельконін про соціальну ситуацію розвитку підлітка. Вікова "криза" 13 років. Закономірності протиріч психічного розвитку та формування дитини 10-11 та 13-15 років. Психологічні новоутворення 13-15 річних: почуття дорослості, поведінкова автономія. "Я - образ".

Інтимно-особистісне спілкування як провідна діяльність у підлітковому віці. Диференційований підхід до навчання та виховання молодшого і старшого підлітка.

Стосунки з однолітками та дорослими. Протиріччя оцінок спілкування між підлітками та дорослими. Поведінкова автономія підлітків. Проблеми поведінкової автономії. Підліткові неформальні угруповання. Співвідношення впливу сім'ї, школи та "вулиці" та їх місце у формуванні особистості підлітка. Конфлікти у відносинах "дорослий - підліток" та шляхи їх вирішення.

Розвиток пізнавальних процесів: уваги, сприймання, пам'яті, мислення, уяви, мовлення у підлітковому віці. Уміння та навчання учнів середньої ланки школи. Роль вчителя у формуванні навчальних мотивів, інтересів, цілей та цінностей учнів 5-6 класів.

Формування особистості підлітка. Д.І. Фельдштейн, І.С. Кон. Відкриття "Я". Самооцінка та рівень домагань підлітків. Формування адекватних самооцінок особистості. Підліткові тривога, фрустрації, агресивність, їх діагностика та корекція. Емоційно-вольова сфера підлітків. Виховання вольових якостей та вищих почуттів. Акцентуації характеру підлітка, їх вивчення та врахування у роботі з підлітками

"Групи ризику" серед підлітків. Виховна та корекційна робота педагога з девіантними дітьми.

Загальна характеристика ранньої юності (старшокласника) (15-18 років). Період завершення фізичного дозрівання організму, завершальний етап початкової соціалізації особистості.

Соціальна ситуація розвитку – вибір професії, соціальне та особистісне самовизначення.

В.В. Давидов, Л.І. Божович, Л.С. Славина, І.С. Кон про центральне

новоутворення особистості – самовизначення.

Взаємини з дорослими та однолітками. Диференціювання статусу автономії –емоційна та нормативна (поведінково-вчинкова, світоглядна) автономія. Явища конформізму, ідентифікації, емпатії у відносинах з однолітками. Дружба, товариські відносини, перше кохання, поява референтних груп та індивідуалізація особистості.

Професійно орієнтоване навчання як підготовка до професійного самовизначення. Розвиток інтелекту як загальної здібності. Диференційований підхід до шкільних предметів, цінність та значущість шкільних знань. Швидке інтелектуальне дозрівання. Самодостатність пізнання як набуття міцних знань. Роль школи та позашкільних закладів у розвитку спеціальних схильностей та інтересів.

Формування особистості в ранній юності: акцентуації характеру, змінність емоційно-вольових станів, розвиток самосвідомості, самооцінки, самоідентичності, самоідентифікація та самоцінності. Статєва самоідентифікація. Статєві ролі. Орієнтація на самостійний вибір життєвих та професійних планів. Формування готовності до дорослого самостійного життя.

Питання:

1. Психологічні особливості дошкільного віку.
2. Психологічні особливості молодшого школяра
3. Загальна характеристика специфіки підліткового віку.
4. Розвиток пізнавальних процесів підлітка.
5. Загальна характеристика ранньої юності.

Література:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. - М., 1999.
2. Абрамова Г.С. Практикум по возрастной психологии. - М., 1999.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. - М., 1968.
4. Вікова психологія /За ред. Г.С. Костюка. - Київ, 1976.
5. Волков Б.С., Волкова Н.В. Задачи й упражнения по детской психологии. - М., 1991. -С. 8-28.
6. Зброцький М.М. Основи вікової психології. - Тернопіль, 2001.
7. Ивашенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. - Минск, 1985. - С. 12-13.
8. Мухина В.С. Возрастная психология. - М., 1998.
9. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. - М., 1995, 2000.
- 10.Обухова Л.Ф. Возрастная и детская психология. - М., 1996.
- 11.Практикум по возрастной и педагогической психологии /Под ред. Л.И. Щербакова. -М., 1987.
- 12.Психологическая диагностика детей и подростков /Под ред. К.М. Гуревича, Е.М. Борисовой. - М., 1995.

Другий змістовий модуль Педагогічна психологія

Тема 6. Предмет, структура педагогічної психології. Методи дослідження. Психологія виховання

Ключові поняття теми: психологія виховання, перевиховання, механізми соціалізації, методи виховання, Джерела та умови особистісного розвитку, рушійні сили розвитку особистості, провідна діяльність, "педагогічно-занедбані діти", підлітки з "важким" характером (акцентуації характеру), дезадаптивна поведінка, "важковиховувані" учні, соціально-педагогічна занедбаність, девіантна поведінка, агресивність дітей та підлітків, діти "групи ризику", аномальна поведінка.

Психологія виховання – найбільш важкий і мало опрацьований розділ педагогічної психології, що вивчає внутрішні (психологічні механізми становлення і розвитку особистості у цілому), а також окремі її властивості.

Особистість формується у діяльності в процесі взаємодії з матеріальним та соціальним середовищем. Поза активністю немає становлення та розвитку особистості. При цьому важливим фактором її формування виступають соціальні зв'язки, включення у життя суспільства, групи, колективу різного масштабу. Одним із напрямків взаємодії особистості і соціального середовища є виховання – цілеспрямовано спланований і організований процес.

Діяльність виконує розвиваючу і виховну функції в тому випадку, якщо забезпечений її мотиваційний бік, тобто якщо у виховання складаються достатньо усвідомлені, стійкі і сильні спонукання.

Важливим питанням даної теми є психологічний механізм перетворення зовнішнього виховного управління у внутрішню систему самоуправління і самовиховання.

Також значення має питання «важких дітей», виділення психологічних критеріїв "важких" дітей. Діти з "соціалізованими формами" антисуспільної поведінки та діти з "несоціалізованими", агресивними формами поведінки.

Діти (важкі підлітки), що не засвоїли ніякої системи норм поведінки та групи підлітків, що засвоїли антисуспільну поведінку. Підлітки з різними акцентуаціями характеру (Д.Е. Личко). Шкільна дезадаптація та дезадаптовані учні (за Д. Стоттом). Важко вихованість як "симптоми дефисильності" (Шюрер та Смекал).

Діти з відхиленням фізичного та психічного розвитку (ЗПР). Допомога та корекційна робота вчителя з цією групою дітей.

Педагогічне занедбані діти, прояви відхилень в їх поведінці (токсикоманія, схильність до алкоголізму, передчасна статева розбещеність, бродяжництво тощо).

Агресивні підлітки. Діти з вадами афективної сфери. Асоціальні та антисоціальні прояви поведінки дітей та підлітків (хуліганство, крадіжки тощо).

Загальна характеристика превентивної поведінки неповнолітніх

(асоціальна поведінка, соціальні відхилення з корисливими намірами), соціальні відхилення агресивної орієнтації, відхилення соціально-пасивного типу.

Діагностика та корекція девіантної поведінки неповнолітніх в умовах навчально-виховної роботи в школі. Об'єднання дій вчителя та шкільного психолога з метою реальної допомоги неповнолітнім.

Питання:

1. Визначення предмета педагогічної психології та її структури.
2. Психологія виховання та її складові:
 - А) визначення предмету психології виховання;
 - Б) цілі, засоби та інститути виховання;
 - В) теорії виховання;
 - Г) критерії вихованості дітей та учнів.
3. Самовиховання та його характеристики.

Література:

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6т.-М., 1982-1984.
2. Даниленко М.В., Даниленко Л.І. Педагогічні задачі. - К, 1991.
3. Дубровина Н.В. Рабочая книга школьного психолога. -М., 1991.
4. Заброцький М.М. Педагогічна психолога. - Київ, 2000.
5. Зимняя Й.А. Педагогическая психология. - М., 2000.
6. Как провести психологическое исследование. - М., 1985.
7. Практикум по возрастной и педагогической психологии /Под ред. Л.И. Щербакова. -М., 1987.
8. Психология воспитания /Под ред. А.В. Петровського. - М., 1995.
9. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
10. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 1998.
11. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология. - М., 1998.
12. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии /Под ред. И.И. Ильцова, В.Я. Ляудис. - М. 1980.
13. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать. - М., 1985.
14. Мудрик А.В. О воспитании старшеклассников. - М., 1981.
15. Зюбин Л.М. Учебно-воспитательная работа с трудными учащимися. - М., 1982.
16. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростка. - М., 1977.
17. Раттер М. Помощь трудным детям. - М., Прогресс, 1987.
18. Устименко С.Ф. Межличностные отношения трудных подростков. Вопросы психологии, 1984, №1.

Тема 7. Психологія навчальної діяльності

Ключові поняття теми: научування, научуваність, учіння, навчання, навчальна діяльність, імпринтинг, пристосування, умовнорефлекторне, оперантне вікарне, вербальне научування, навчально-інтелектуальні механізми научування.

Види, умови і механізми наочування, фактори, що визначають успішність наочуванності. Співвідношення наочування і розвитку. Учіння, навчальна діяльність, предмет, засоби, способи, продукт, результат навчальної діяльності, мотивації, навчальне завдання, навчальна дія, операція, мотивація учіння, внутрішня, зовнішня мотивація, доміанти стійкості навчальної мотивації.

Навчання та учіння. Учіння і навчальна діяльність учнів. Загальні характеристики навчальної діяльності. Структурні компоненти учіння: Предметний зміст навчальної діяльності. Засоби, способи, результат, продукт навчальної діяльності учнів. Навчання, типи навчання, традиційне, проблемне, програмоване навчання, концепції навчання, педагогічна оцінка, психологія педагогічної оцінки.

Рівні наочування: сенсорний, моторний, сенсомоторний та когнітивний, їх змістовна характеристика.

Сучасні концепції наочування. Початковий етап наочування у ранньому та дошкільному дитинстві. Значення ранніх форм наочування. Наочування як адаптація до життєвих умов. Роль гри в наочуванні мовленню, спілкуванню, вчинковим актам поведінки дитини дошкільного віку. Наочування і учіння. Наочування і навчання. Стихійне наочування.

Зовнішня та внутрішня структура навчальної діяльності. Мотивація, учбова задача, учбові дії, контроль та оцінка. Навчальна мотивація. Фактори мотивації (Л. Божович), ієрархія навчальних мотивів за А.К. Марковою.

Характеристика учбового завдання, його склад, особливості, психологічні вимоги, види учбового завдання, етапи рішення учбових (стереотипних та проблемних) завдань.

Навчальні дії та операції, контроль та самоконтроль, оцінка та самооцінка в навчальній діяльності.

Засвоєння навчального матеріалу. Складна внутрішня структура навчальної діяльності як процесу засвоєння (С.Л.Рубінштейн, В.А. Крутьєний, П.В. Зінченко). Стадії процесу засвоєння (модель П. Гальперина). Типи учіння.

Основні характеристики процесу засвоєння. Формування навичок. (Л. Ітельсон). Формування понять. Формування вмінь.

Визначення навчання в широкому та вузькому смислах.

Типи навчання. Традиційне навчання та його характеристики. Зміст та особливості проблемного навчання. Програмоване навчання та його місце в системі навчання. Позитивні та негативні аспекти теорій навчання.

Концепції навчання. Теорія Ж.Паже - когнітивна концепція навчання. Операція як суттєва одиниця в розумінні розвитку інтелекту. Фактори, що впливають на інтелект: дозрівання, досвід і дія соціального оточення.

Концепція К. Роджерса ("когнітивне" та "дослідне" учіння). Учіння як природна потреба особистості. Концепція поетапного формування розумових понять П.Я. Гальперина та її змістовні характеристики. Теорія проблемного навчання за Л.В. Занковим.

Психологія педагогічної оцінки. Функції педагогічної оцінки. Структура педагогічної оцінки. Види педагогічної оцінки. Значення об'єктивності

оцінювання учнівських досягнень для адекватного рефлексивного взаєморозуміння в системі "учитель-учень".

Питання:

1. Визначення провідних понять теми. Психологія навчання.
2. Психологія учіння школяра.
3. Психологія навчання. Типи та сучасні концепції навчання.
4. Психологія педагогічної оцінки.

Література:

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6т.-М., 1982-1984.
2. Гальперин П.Я. О методах поэтапного формирования умственных действий. Хрестоматия по психологии.- М., 1977. - С. 97-101.
3. Гончарук П.А. Психологія навчання.-Київ, 1985.
4. Даниленко М.В., Даниленко Л.І. Педагогічні задачі. - К, 1991. - С. 52-133.
5. Заброцький М.М. Педагогічна психолога. - Київ, 2000.
6. Зимняя Й.А. Педагогическая психология. - М., 2000.
7. Ительсон И.Т. Учебная деятельность. Ее источник, структура и условия. Хрестоматия по психологии. – М., 1977. - С. 79-84.
8. Калмыкова В.Й. Обучаемость й принципы построения методов ее диагностики. /Хрестоматия по психологии. – М., 1977. - С. 290-296.
9. Матюшкин А.М. Теоретические вопросы проблемного обучения. /Хрестоматия по психологии. – М., 1977. - С. 274-280.
10. Практикум по возрастной и педагогической психологии /Под ред. Л.И. Щербакова. -М., 1987.
11. Психология и педагогіка /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
12. Психологічна наука, вчитель, учень /За ред. В.І. Войтка. - Київ, 1979.
13. Психологія навчання /За ред. Б.Ф. Баєва. -- Київ, 1972.
14. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 1998.
15. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология. - М., 1998.
16. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии /Под ред. И.И. Ильясова, В.Я. Ляудис. - М. 1980.
17. Дж.Брунер. Процесс обучения. – М., 1962
18. В.Оконь. процесс обучения. – М., 1962
19. М.И.Махмудов. Проблемное обучение: основные вопросы теории.

Тема 8. Психологія педагогічної діяльності

Ключові поняття теми: педагогічна діяльність, психологія педагогічної діяльності, особистість учителя, соціальна роль, соціальний статус педагога, рівні продуктивності педагогічної діяльності, предмет, продукт, результат, засоби педагогічної діяльності, особистість учителя, стилі педагогічної діяльності.

Загальна характеристика педагогічної діяльності. Рівні продуктивності педагогічної діяльності. Предмет, засоби, продукт, результат діяльності вчителя.

Особистість педагога. Педагогічні здібності та вміння. Загальні та спеціальні професійні здібності.

Функції педагогічної діяльності. Дослідження педагогічних функцій в роботах Н.В. Кузьміної, О.І. Щербакова, В.В. Богословського та інших. 2 групи педагогічних функцій, їх змістовні характеристики.

Класифікація педагогічних вмінь.

Стилі педагогічної діяльності. Дослідження стилю педагогічної діяльності в роботах вітчизняних психологів. Залежність стилю діяльності від факторів особистості та схильностей педагога.

Індивідуальний стиль діяльності педагога, його змістовні, динамічні та результативні характеристики.

Класифікація видів індивідуального стилю педагогічної діяльності.

Особистісна центрація вчителя. 6 провідних стилів центрації. Рефлексивність та її значення в центрації особистості вчителя.

Питання:

1. Загальна характеристика педагогічної діяльності.
2. Особистість вчителя. Педагогічні функції та вміння. Здібності.
3. Стилі педагогічної діяльності.
4. Навчально-педагогічне співробітництво, взаємодія та педагогічне спілкування.

Література:

1. Аникеева Н.П. Учителю о психологическом климате в коллективе. - М., 1988.
2. Бадмаев Б.У. Психология в работе учителя: В 2 кн. - М., 2000.
3. Головаха Е.Й., Панина Н.В. Психология человеческого понимания. - К., 1989.
4. Даниленко М.В., Даниленко Л.І. Педагогічні задачі. - К, 1991.-С. 52-133.
5. Заброцький М.М. Педагогічна психолога. - Київ, 2000.
6. Зимняя Й.А. Педагогическая психология. - М., 2000.
7. Кон И.С. Открытие «Я». -М., 1989.
8. Матюшкин А.М. Теоретические вопросы проблемного обучения. /Хрестоматия по психологии. – М., 1977. - С. 274-280.
9. Практикум по возрастной и педагогической психологии /Под ред. Л.И. Щербакова. -М., 1987.
10. Психологическая служба школы /Под ред. И.В. Дубровиной. - М., 1995.
11. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
12. Психологічна наука, вчитель, учень /За ред. В.І. Войтка. - Київ, 1979.
13. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 1998.
14. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология. - М., 1998.
15. Гоноболин Ф.И. Книга об учителе. – М., 1965.
16. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М., 1980.
17. Кондратьева С.В. Понимание учителем личности учащегося. Вопросы психологии, 1980, № 5.

18.Гоноблин Ф.И. О некоторых качествах личности учителя. Вопросы психологии, 1975, №1.

Тема 9. Соціалізація особистості. Предмет, структура соціальної психології.

Ключові поняття теми: соціалізація, інститути, агенти, сфери, етапи, механізми соціалізації, соціальна психологія, структура соціальної психології.

Основні поняття теми: соціалізація, механізми соціалізації, етапи соціалізації, суспільно-організовані форми соціалізації.

Соціалізація – процес формування людської особистості на основі навчання та виховання, засвоєння соціальних ролей, суспільного та власного досвіду, що перетворює людину на члена суспільства.

В основу механізму соціалізації покладено активну творчу діяльність людини (включення людини в життя суспільства), формування соціальних зв'язків, засвоєння загальних способів практичної діяльності, виникнення свідомості та самосвідомості, здатність орієнтуватися у суспільних подіях. Фактично, соціалізація – процес самореалізації індивіда.

Етапи соціалізації: первинна – етап становлення соціальної зрілості і вибору роду діяльності; етап зрілості та реалізації своїх творчих можливостей; етап старіння.

Суспільно-організовані форми соціалізації: суспільні інститути виховання, навчання, освіти, перевиховання.

Соціалізація належить до універсальних процесів, пов'язаних із становленням людини та суспільства. Педагогічна концепція соціалізації має відображати об'єктивні закономірності структури, буття та розвитку цього явища у конкретній системі його соціально-педагогічних відносин. Через це така категорія стає методологічним підґрунтям визначення соціалізації як предметного поля порівняльно-педагогічних досліджень, забезпечуючи передусім системне усвідомлення відповідних пізнавальних проблем та смислову орієнтацію в їх сукупності.

Специфіка об'єктивності процесу соціалізації полягає в тому, що вона відбувається як суб'єктивна діяльність і співдіяльність агентів та інституцій суспільного життя. Рушієм такої співдії є відповідна соціальна потреба, яка має системний характер і реалізується як множина індивідуальних та інституційних запитів і вимог. Звідси беруть свій початок відповідні мотиви, інтереси, цілі, цінності, ідеали та інші чинники соціально-педагогічної діяльності, внаслідок якої відбувається соціалізація молоді.

Визначну роль у становленні культурного стилю соціалізації відіграє символічний універсум суспільства, безперечними формами якого є релігійні та філософські доктрини та ідеологія

Предмет соціальної психології. Завдання соціальної психології та її місце в педагогічній діяльності. Структура соціальної психології, характеристика складових структури.

Питання:

1. Сутність процесу соціалізації.
2. Характеристика процесу соціалізації як цілісної системи.
3. Сутність, структура, функції, категорії соціальної психології.
4. Поняття предмету, змісту та методів соціальної психології в роботі вчителя.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. - М., 1998.
2. Бодалев А.А. Восприятие человеком человека Хрестоматия по психологии. - М., 1977.- 199 с.
3. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение. - Л., 1985.
4. Ковалев А.Г. Курс лекций по социальной психологии. - М., 1972.
5. Корієв М.Н., Коваленко А.В. Соціальна психологія. - К., 1995.
6. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: Методологія, методи, програми, процедури. - Київ, 1998.
7. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
8. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. - СПб, 1999.
9. Социальная психология /Под ред. А.В. Петровского и др. - М., 1987.
10. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. - Москва, 1998.
11. Агватер И. Я вас слушаю. Советы руководителю как правильно слушать собеседника. - М., 1988.
12. Мицич П. Как проводить деловые беседы.- М., 1987.
13. Юсупов И.М. Психология взаимопонимания.- Казань, 1991.

Тема 10. Колектив. Учніський колектив та колектив педагогів

Ключові поняття теми: колектив, феномени колективу, колективістичне самовизначення, ціннісно-орієнтаційна єдність, дійово-групова емоційна ідентифікація, соціометрія, стратометрія, референтометрія.

Колектив як вищий рівень згуртованості групи. Визначення колективу за А.В. Петровським, А.С. Макаренком, А. Коломінським, Р.С. Немовим.

Феномени колективу. Дослідження колективу в сучасній соціальній психології малих груп. Рівні розвитку колективу.

Учніський клас і формування його як колективу. Цілі, цінності, соціальні та міжособистісні ролі в шкільному класі. Своєрідність колективних стосунків у класних колективів учнів початкової, середньої та вищої ланок шкільної освіти. Роль та вплив класних учнівських лідерів на згуртованість, стійкість, цінності класу.

Структура міжособистісних відносин в групах дітей та підлітків. Вікова динаміка взаємовідносин дітей та підлітків у колективах різного рівня

сформованості. Вплив педагога на зміст, норми та цінності учнівського класного колективу та роль в організації життєдіяльності шкільного класу.

Соціально-психологічні аспекти міжособистісних відносин в педагогічному колективі. Згуртованість, аспекти управління, конфліктність в колективі педагогів.

Питання:

1. Поняття про колектив.
2. Теорії колективу. Феномени колективу.
3. Учнівський колектив, його становлення та розвиток в різних вікових рівнях розвитку учнів.
4. Проблеми внутрішньо-групових відносин: референтність, конформізм, негативізм; лідерство; соціально-психологічний клімат; конфлікти.

Література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. - М., 1998.
2. Ковалев А.Г. Курс лекций по социальной психологии. - М., 1972.
3. Коллектив. Личность. Общение: Словарь социально-психологических понятий /Под ред. Е.С. Кузьмина, В.Е. Семенова. - Л., 1987.
4. Корієв М.Н., Коваленко А.В. Соціальна психологія. - К., 1995.
5. Обозов М.Н. Психология межличностных отношений. -К., 1990.
6. Петровский А. В. К построению социально-психологической теории коллектива. Хрестоматия по психологии. - М., 1977. – 173 с.
7. Психология и педагогіка /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
8. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб, 1999.
9. Социальная психология /Под ред. А.В. Петровского и др. - М., 1987.
- 10.Фридман Л.М., Пушкина Т.А., Каплунович И.Я. Изучение личности учащегося и ученического коллектива. - М., 1988.

Модуль 1. Основи психології

Семінарське заняття №1

Тема: Основи психології: предмет, завдання, структура, методи

1. Предмет психологічної науки.
2. Механізми психіки.
3. Психіка і свідомість.
4. Головні галузі та напрями сучасної психології.
5. Методи психології та їх характеристика.

Список рекомендованої літератури:

1. Основи психології. / За ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. - К., 1997.
2. Психологія./За ред. Ю.Л.Трофімова. - К., 1999.
3. Основи загальної психології / За ред. СД.Максименка. - К., 1998.
4. Гамезо М.В., Домашенко И.Д., Атлас по психологии. - М., 1990.
5. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум з загальної психології. - К., 2000.
6. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах. - Минск, 1999.
7. Немов Р.С. Психология: В 3-х т. - М., 1995.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. Том 1. - М., 1992.
9. Рогов Е.И. Курс лекций. - М., 1997.

Додаткові питання і завдання.

1. Порівняйте поняття: "методологія", "наука", "теорія"
2. Які існують точки зору на психіку, крім діалектико - матеріалістичного?
3. Наведіть приклади житейської психології.
4. Порівняйте поняття "дух", "душа", "психіка".
5. Чи завжди результати тестів є об'єктивними? Пояснити.
6. Чим відрізняються методи бесіди, анкетування, тестування та інтерв'ю?
7. Якщо потрібно вивчити риси особистості людини, якими б методами ви скористались? Чому?

Модуль самостійної роботи

1. Скласти таблицю історичного розвитку і становлення психологічної науки:

Період	Предмет дослідження	Напрями та характер вивчення проблеми	Представники напрямів, науковці

2. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

3. Законспектувати літературу:

А.Ф.Лазурский. О естественном эксперименте. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. Ч. 1. П/р И.И.Ильсова, А.Я.Ляудис. Изд. МГУ, 1980 (с. 6-8).

Теми рефератів

1. Система явищ, що вивчаються сучасною психологією.

Наукове та життєве розуміння психологічних явищ.

Психологія і майбутня діяльність фахівця.

Роботи І.М.Сеченова, І.П.Павлова, П.Анохіна, О.Р.Лурія як основа дослідження проблеми "мозок і психіка".

Мозкова локалізація психічних функцій - за і проти.

Роль кори головного мозку та підкоркових структур в управлінні і психічними процесами і станами людини.

Принципи та методи сучасної психології.

Співвідношення методів спостереження та самоспостереження в психології.

Зміст, процедура та аналіз результатів опитування.

Тести, їх різновиди, конкретні сфери їх застосування.

Практичний підхід до застосування методів спостереження та бесіди в педагогічній роботі.

Семінарське заняття №2

Тема: Психологія особистості

1. Поняття про особистість.
2. Психологічна структура особистості.
3. Активність особистості як система потреб.
4. Мотиви та мотиваційна сфера особистості.
5. Особистість та самосвідомість.
6. "Я - образ" та "Я - концепція" особистості.
7. Розвиток і формування особистості.
8. Теорії особистості та їх критичний аналіз.
9. Потреби. Теорії потреб, види потреб.

Список рекомендованої літератури:

1. Основи психології. / За ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. - К., 1997.
2. Психологія./За ред. Ю.Л.Трофімова. - К., 1999.
3. Основи загальної психології / За ред. СД.Максименка. - К., 1998.
4. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум з загальної психології. - К., 2000.
5. Крысьско В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах. - Минск, 1999.
6. Немов Р.С. Психология: В 3-х т. - М., 1995.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. Том 1. - М., 1992.
8. Рогов Е.И. Курс лекций. - М., 1997.

Додаткові питання і завдання.

1. Чи кожному людину можна вважати особистістю? Обґрунтуйте відповідь.
2. Які підструктури в системі особистості найбільш цінні?
3. Які методи дослідження особистості ви знаєте?
4. Чи вроджені задатки впливають на формування особистості?
5. Чи може бути людина з негативною самооцінкою?
6. Якщо у вас експериментально буде визначена завищена самооцінка, як ви себе будете оцінювати в поведінці та спілкуванні?
7. Чи впливає рівень самооцінки на професійну майстерність?
8. До яких порушень особистості призводить відсутність перспективи, цілей, ідеалів?

Модуль самостійної роботи

1. Скласти таблицю теорій особистості:

Період	Теорія та її представники	Основні положення та підходи до вивчення особистості	Структура особистості за відповідною теорією

2. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

3. Законспектувати літературу:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. - Л., 1986.

Теми рефератів

Формування "Я - образу" в онтогенезі особистості.

Мотиваційна сфера за З.Фрейдом та Д.Маслоу.

Підхід вітчизняних психологів до структури особистості.

Самооцінка та рівень домагань як вияв самоусвідомлення "Я".

Семінарське заняття № 3

Тема: Емоційно-вольова та пізнавальна сфера людини

1. Емоції та почуття. Провідні функції емоцій та почуттів.
2. Види емоційних станів та їх характеристика.
3. Воля. Вольові властивості людини та їх формування.
4. Увага. Види і властивості уваги.
5. Властивості й закономірності відчуттів та сприймання.
6. Відчуття і діяльність.
7. Різновиди пам'яті та індивідуальні особливості пам'яті.
8. Форми та різновиди мислення.

Список рекомендованої літератури:

1. Основи психології. / За ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. - К., 1997.
2. Психологія./За ред. Ю.Л.Трофімова. - К., 1999.
3. Основи загальної психології / За ред. СД.Максименка. - К., 1998.
4. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах. - Минск, 1999.
5. Немов Р.С. Психология: В 3-х т. - М., 1995.
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. Том 1. - М., 1992.

Додаткові питання і завдання.

1. Чим відрізняються вищі та нижчі почуття?
2. Яку роль відіграють почуття у формуванні інтересу людини до чогось?
3. Чому людина не володіє собою у стані афекту, пристрасті, потягу? Чи може мати стрес позитивне значення в адаптації людини до ситуації?
4. Чи будь-яка свідома дія є вольовою?
5. Чи завжди у вчинкових діях присутня воля?
6. Чи завжди вольова людина регулює свої вчинки з позиції вольових якостей?
7. Чи можна стверджувати, що праця людини була основним джерелом формування її волі?
8. Чи впертість є ознакою сильної волі? Поясніть.
9. Які прийоми роботи над собою можуть сприяти формуванню вольових якостей особистості?
10. У чому виявляється увага?
11. Чи можлива розумна діяльність без уваги? Які види й якості уваги проявляються у людини?
12. Яку функцію виконує увага в навчально-виховному процесі?
13. Що таке пороги чутливості аналізатора, які фактори можуть їх змінювати?
14. Чим довільне запам'ятовування відрізняється від мимовільного?
15. Схарактеризуйте індивідуальні особливості пам'яті.
16. Охарактеризуйте головні операції мислення.
17. Що таке мова та які її головні елементи?

18. Який взаємозв'язок мовлення і мови?
 19. Чи завжди уява є частиною діяльності мислення?
 20. У чому виявляється різниця образів репродуктивної та продуктивної уяви?

Модуль самостійної роботи

1. Скласти таблицю теорій психічних процесів:

Психічний процес	Теорія та її представники	Основні положення та підходи до вивчення волі
Емоції, почуття		
Воля		
Пам'ять		

2. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

3. Законспектувати першоджерела з теми:

1. П.Я. Гальперин. К проблемам внимания. Хрестоматия по вниманию. Изд. МГУ, 1973. – С.107 – 144.
2. А.Н. Леонтьев. О механизме чувственного отражения. Хрестоматия по ощущению и воспитанию. Изд. МГУ, 1975. – С.35 – 42.
3. А.В. Запорожец. Развитие восприятия и деятельности. Хрестоматия по общению и воспитанию – С. 197 – 205.
4. А.А. Смирнов. Произвольное и произвольное запоминание. Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти. МГУ, 1979. – С. 217 – 225.

Теми рефератів

- Теорії емоцій та їх порівняльно-критичний аналіз.
 Експериментальна функція емоцій та спілкування.
 Емоції та їх вираження у тварин і людини.
 Провідні напрямки та шляхи розвитку волі.
 Становлення вольової регуляції в онтогенезі.
 Воля - благо чи самозречення?
 Теоретичний аналіз вольового акту.
 Формування довільної уваги у процесі навчальної діяльності.
 Увага та її виховання у дітей.
 Увага і діяльність людини.
 Методи вивчення уваги з профорієнтаційною метою.
 Умови розвитку після довільної уваги в юнацькому віці.
 Розвиток сенсорної культури особистості.
 Проблема моделювання процесів сприймання.
 Розвиток чуттєвої сфери людини в сучасних умовах науково-технічного

процесу.
Пам'ять і розвиток особистості.
Пам'ять у навчальній діяльності школярів.
Розвиток пам'яті у філогенезі.
Методики дослідження пам'яті.
Походження розумових дій та операцій.
Регулююча функція оперативного образу.
Особистісна зумовленість мислення.
Форми та види мови у повсякденному житті.
Індивідуальні особливості мовлення.
Уява і діяльність особистості.
Співвідношення творчості й професіоналізму.
Психологічні особливості спільної творчої діяльності.
Формування інтелектуальної активності особистості.
«Комп'ютерна метафора» та її роль у розумінні механізмів інтелекту людини.

Семінарське заняття № 4

Тема. Предмет вікової психології. Єдність психічного розвитку, навчання та виховання

1. Предмет та методи вікової психології.
2. Основні положення наукових теорій про розвиток психіки та формування особистості.
3. Умови та причини психічного розвитку особистості в онтогенезі:
А) фактори і рушійні сили психічного розвитку;
Б) поняття про закономірності розвитку психіки в онтогенезі.
4. Навчання, виховання і розвиток.
5. Вікові можливості розвитку особистості.
6. Вікова періодизація. Діалектичний взаємозв'язок основних періодів розвитку.

Список рекомендованої літератури:

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. - М., 1999.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. - Тернопіль, 2001.
3. Заброцький М.М. Педагогічна психологія. - Київ, 2000.
4. Зимняя Й.А. Педагогическая психология. - М., 2000.
5. Мухина В.С. Возрастная психология. - М., 1998.
6. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. - М., 1995, 2000.
7. Обухова Л.Ф. Возрастная и детская психология. - М., 1996.
8. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
9. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 2003.

Додаткові питання і завдання.

1. Що вивчає вікова психологія?
2. У чому полягає специфіка загальної, вікової психології?
3. Які завдання вікової психології?
4. Які ви знаєте; особливості кількісної та якісної обробки матеріалів

- дослідження?
5. Порівняйте метод спостереження та природний експеримент. Назвіть приклади їх застосування в роботі вчителя.
 6. Охарактеризуйте формуючий експеримент і його значення для педагогічної практики.

Модуль самостійної роботи

1. Законспектувати літературу:

1. Д.Б.Эльконин. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. П/р И.И.Ильясова, А.Я.Ляудис. Изд. МГУ, 1980.
2. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

Теми рефератів

1. Проблема розвитку в психології.
2. Формування спрямованості особистості школяра.
3. Розвиток і формування здібностей школярів.
4. Психологічні основи виховання школярів.
5. Формування характеру підлітка.

Модуль 2. Особистість в системі психологічного знання
Семінарське заняття № 5

Тема. Психологія виховання та навчання

1. Сутність процесу виховання. Перевиховання та самовиховання .
2. Структура навчальної діяльності школяра і психологічні особливості її елементів:
 - а) мотивація навчання;
 - б) цілеутворення і планування навчальної діяльності;
 - в) розумові дії, операції та прийоми навчальної роботи;
 - г) розвиток механізмів самоконтролю і саморегуляції.
3. Теорія поетапного формування розумових дій.
4. Програмоване навчання: його недоліки та позитивні риси.
5. Особливості оволодіння знаннями у проблемному навчанні.
6. Навчальна діяльність як фактор формування особистості школяра.

Список рекомендованої літератури:

1. Бадмаев Б.У. Психология в работе учителя: В 2 кн. - М., 2000.
2. Гончарук П.А. Психология навчання.-Київ, 1985.
3. Заброцький М.М. Педагогічна психолога. - Київ, 2000.
4. Лейтес Н.С. Психология одаренности детей и подростков. - М., 1996.
5. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
6. Психология воспитания /Под ред. А.В. Петровського. - М., 1995.
7. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб 1999.
8. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 2003.

Додаткові питання і завдання.

1. Сутність наочності, навчання, вчення.
2. Оцінювальна діяльність та її джерела.
3. Засоби формування навичок, вмінь в процесі навчання.
4. Умови засвоєння понять при навчанні.
5. Засоби і шляхи навчання мисленню.

Модуль самостійної роботи.

1. Скласти таблицю «Порівняльна характеристика рівня розвитку пізнавальних процесів у різних вікових групах».

Вікова група	Увага	Сприймання	Пам'ять	Мислення	Уява	Спілкування	Розумовий розвиток
Дошкільник (3-6)							
Молод-ший школяр (6-10)							
Підліток (11-15)							

Юнак (15-17)							
-----------------	--	--	--	--	--	--	--

При заповненні таблиці слід використовувати матеріали попередніх занять.
Зробити висновок.

2. Законспектувати літературу:

1. П.Я.Гальперин. О методе поэтапного формирования умственных действий. Хрестоматия по психологии.- М., 1977 (с. 97-101)

3. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

Теми рефератів

1. Основні напрямки реформи школи та завдання педагога з вдосконалення навчання учнів.
2. Керівництво формуванням знань, вмінь, навичок при традиційному навчанні.
3. Програмоване навчання і алгоритмізація засвоєння понять та навичок.
4. Проблемне навчання і розвиток мотивів навчальної пізнавальної діяльності.
5. Теорія поетапного формування розумових дій.
6. Навчання як формування узагальнених розумових дій.
7. Побудова навчання при емпіричному і теоретичному узагальненні.
8. Психологічний ефект групової організації навчання.
9. Контроль, зворотній зв'язок, оцінка як особистісні фактори навчання.

Семинарське заняття № 6

Тема. Психологія педагогічної діяльності

1. Професійні якості особистості вчителя.
2. Педагогічна діяльність. Продуктивність педагогічної діяльності.
3. Соціальне очікування по відношенню до вчителя від найближчого оточення (адміністрація школи, колеги по роботі, учні, батьки учнів).
4. Педагогічна оцінка та її вплив на навчальну діяльність та поведінку учня.
5. Педагогічний такт і його психологічні основи.

Список рекомендованої літератури:

1. Бадмаев Б.У. Психология в работе учителя: В 2 кн. - М., 2000.
2. Заброцький М.М. Педагогічна психологія. - Київ, 2000.
3. Зимняя Й.А. Педагогическая психология. - М., 2000.
4. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
5. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб 1999.
6. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 2003.

Додаткові питання і завдання.

1. Розкрийте структуру педагогічної діяльності і охарактеризуйте кожний її компонент. Проаналізуйте особливості своєї комунікативної діяльності і виявіть ті якості, які на вашу думку, заважають вам спілкуватись з дітьми.
2. Які педагогічні здібності необхідно формувати в особистості вчителя?
3. Які особливості в особистості вчителя визначають можливості вдосконалення педагогічних рис?

Модуль самостійної роботи.

1. Скласти порівняльну таблицю стилів педагогічної діяльності

Автор стилів діяльності	класифікації педагогічної діяльності	Стилі педагогічної діяльності	Основні ознаки стилю

2. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

Теми рефератів або доповідей.

1. Професійно важливі якості особистості вчителя.
2. Творчий напрямок в діяльності педагога.
3. Психологічні основи самоактуалізації і самоосвіти вчителя.
4. Соціально-психологічна структура педагогічного колективу школи.

Семинарське заняття № 7

Тема. Соціальна психологія. Спілкування. Педагогічне спілкування.

1. Предмет та методи соціальної психології.
2. Спілкування і діяльність. Функції спілкування.
3. Спілкування як комунікація. Спілкування як інтеракція.
4. Соціально-психологічний клімат як результат та умова ефективності спільної діяльності.
5. Спілкування в класному колективі (відношення між однолітками, спілкування в системі “вчитель-учень”) та роль цього спілкування в формуванні особистості.
6. Педагогічне спілкування. Стили педагогічного спілкування.

Список рекомендованої літератури:

1. Заброцький М.М. Педагогічна психологія. - Київ, 2000.
2. Зимняя Й.А. Педагогическая психология. - М., 2000.
3. Корієв М.Н., Коваленко А.В. Соціальна психологія. - К., 1995.
4. Немов Р.С. Психология: В 3 кн. - М., 1995, 2000.
5. Психология /За ред. Ю.Л. Трофімова. - Київ, 1999.
6. Психология и педагогика /Под ред. А.А. Радуги на. - М., 1997.
7. Психология воспитания /Под ред. А.В. Петровського. - М., 1995.
8. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. - СПб 1999.
9. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. - М., 2003.

Додаткові питання і завдання.

1. Назвіть головні функції спілкування.
2. Структура педагогічного спілкування. Її характеристики.
3. У чому полягає сутність когнітивних аспектів спілкування?
4. Охарактеризуйте фактори, що впливають на соціально-психологічний клімат групи.
5. Проаналізуйте свої особисті якості і зіставте їх з вимогами суспільства до особистості вчителя.

Модуль самостійної роботи.

1. Скласти порівняльну таблицю стилів спілкування

Стили педагогічного спілкування	Ставлення до опонента	Основні ознаки стилю

2. Законспектувати першоджерела з тем модуля:

1. Бодалев А.А. Восприятие человеком человека Хрестоматия по психологии. - М., 1977.- С.199.

3. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

Теми рефератів

1. Інформаційний аспект комунікативного процесу.

2. Невербальне спілкування.
3. Спільна діяльність як взаємодія.
4. Педагогічне спілкування і його психологічні характеристики.

Семинарське заняття № 8

Тема. Соціалізація особистості. Психологія соціальних груп.

1. Загальна характеристика процесу соціалізації.
2. Ефекти соціалізації.
3. Соціальні аттитюди та диспозиції.
4. Основні параметри групи.
5. Класифікація груп.
6. Закономірності функціонування малих груп. Учнівський колектив

Список рекомендованої літератури:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. - М., 1998.
2. Корієв М.Н., Коваленко А.В. Соціальна психологія. - К., 1995.
3. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: Методологія, методи, програми, процедури. - Київ, 1998.
4. Психологія /За ред. Ю.Л. Трофімова. - Київ, 1999.
5. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. - СПб 1999.

Додаткові питання і завдання.

1. Які основні стадії процесу соціалізації?
2. Що таке ефект соціалізації?
3. Охарактеризуйте поняття соціальної установки, її функції.
4. Які є види малих соціальних груп?
5. Виконання соціометричного дослідження.

Модуль самостійної роботи.

1. Законспектувати першоджерела з теми:
 1. Петровский А. В. К построению социально-психологической теории коллектива. Хрестоматия по психологии. - М., 1977.- с.173.
2. Скласти словник термінів за темою (20 термінів).

Теми для рефератів

1. Психологічні механізми соціалізації.
2. Соціальні еталони та стереотипи як стабілізуючі фактори психіки.
3. Диспозиційна концепція особистості.
4. Взаєморозуміння – важлива умова встановлення й розвитку міжособистісних стосунків.
5. Роль міжособистісних стосунків у функціонуванні групи.
6. Класифікація соціальних груп.
7. Етапи й рівні розвитку контактної групи.

Модуль самостійної роботи

1. Опрацювати теми курсу та скласти конспекти:
 1. Увага. Відчуття та сприйняття.
 2. Закономірності пам'яті. Мислення. Види мовної діяльності та їх особливості.
 3. Психологія підлітка.
 4. Психологія ранньої юності.
 5. Конфлікт. Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання.
2. Скласти словник термінів з тем курсу.
3. Законспектувати першоджерела з тем курсу.
4. Виконати завдання з модуля самостійної роботи відповідно до теми семінару.

Модуль самостійної роботи до завершення курсу

1. Опрацювати теми курсу та скласти конспекти:
 1. Увага. Відчуття та сприйняття.
 2. Закономірності пам'яті. Мислення. Види мовної діяльності та їх особливості.
 3. Психологія підлітка.
 4. Психологія ранньої юності.
 5. Конфлікт. Конфліктні ситуації та шляхи їх розв'язання.

2. Скласти словник термінів з тем курсу.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ З КУРСУ “ПСИХОЛОГІЯ”

для студентів денної та заочної форм навчання педагогічних спеціальностей

1. Предмет психології. Провідні галузі психологічної науки. Зв'язок психології з іншими науками.
2. Фізіологічні основи психіки. Роботи І.Павлова, П.Анохіна про вищу нервову діяльність та акцептор дії.
3. Методологія та методи психології, їх загальна характеристика.
4. Характеристика провідних методів дослідження психічних явищ.
5. Еволюція психіки тварин. Виникнення людської свідомості.
6. Свідомість та її структура. Несвідоме в структурі психічного.
7. Провідні психологічні теорії ХХ століття, їх критичний аналіз.
8. Короткий історичний нарис розвитку психологічної науки.
9. Діяльність людини. Види діяльності. Структура діяльності.
10. Навички та вміння, формування навичок та вмінь.
11. Особистість. Визначення особистості. Теорії особистості.
12. Потреби та мотиви. Теорії мотивації в психології. Види потреб та мотивів, їх характеристики.
13. Структура “Я”. Самооцінка. Рівень домагань.
14. Увага. Теорії уваги. Види уваги. Функції та властивості уваги.
15. Чуттєвий ступінь пізнання. Відчуття, його види. Закономірності відчуттів.
16. Сприймання. Властивості сприймання. Види сприймання.
17. Пам'ять. Теорії пам'яті. Види пам'яті. Індивідуальні характеристики пам'яті.
18. Процеси пам'яті та їх характеристика.
19. Мислення. Природа та види мислення. Творче мислення.
20. Мислительні операції (дії) та їх характеристики.
21. Уява. Види уяви. Функції уяви. Механізми утворення образів уяви.
22. Мова та мовлення. Види мовлення. Функції мовлення.
23. Емоції та почуття, їх загальні характеристики. Види емоцій та почуттів.
24. Воля. Теорії волі. Види волі. Вольовий акт та його характеристики.
25. Вольова регуляція поведінки людини. Вольові властивості особистості.
26. Темперамент. Теорії темпераменту. Фізіологічні основи темпераменту.
27. Типи темпераменту. Властивості темпераменту. Індивідуальний стиль діяльності людини та темперамент.
28. Характер. Фізіологічні основи характеру. Типологія характеру.
29. Акцентуації характеру та їх прояви.
30. Здібності. Види здібностей. Природа людських здібностей. Здібності і творчість
31. Предмет, завдання та методи вікової психології.
32. Фактори, джерела та механізми психічного розвитку людини в онтогенезі.
33. Теорія Л.Виготського про розвиток вищих психічних функцій.
34. Єдність навчання, виховання та розвитку як предмет дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених.
35. Вікова періодизація. Теорії віку та вікової періодизації психічного розвитку.
36. Психологія немовляти. Новоутворення психіки у фазі розвитку немовляти.
37. Психологія раннього дитинства. “Криза 3-х років” та її значення.
38. Психологія дошкільника. Гра як провідний вид діяльності дошкільника.

39. Структура психологічної готовності дитини до школи та її формування в 5-6 років. Новоутворення особистості дошкільника.
40. Шестирічний учень, проблеми його шкільної адаптації.
41. Психологія учіння як провідної діяльності молодшого школяра.
42. Розвиток пізнавальних процесів молодших школярів.
43. Новоутворення особистості молодшого школяра.
44. Загальна характеристика підліткового віку. Проблеми підліткового віку.
45. "Криза" 13-ти років та її закономірності і особливості.
46. Спілкування та формування "Я-образу" підлітків.
47. Загальна характеристика ранньої юності.
48. Формування особистості в ранній юності. "Я - концепція" в ранній юності.
49. Пізнавальні процеси та їх розвиток у старшокласника.
50. Життєве та професійне визначення старшокласника.
51. Предмет педагогічної психології та її методи.
52. Научування, учіння та навчання, їх взаємозв'язок.
53. Структура педагогічної психології та характеристика її складових.
54. Соціалізація, індивідуалізація та виховання.
55. Психологія перевиховання.
56. Діти "групи ризику" та засоби педагогічного впливу на цих дітей.
57. Загальна характеристика процесу учіння.
58. Психологія научування: види научування, процеси та результати.
59. Мотивація учіння.
60. Навчальні дії, контроль та оцінка в структурі навчальної діяльності.
61. Засвоєння навчального матеріалу та його закономірності.
62. Психологія навчання, її змістовні характеристики.
63. Типи навчання та їх характеристики.
64. Моделі навчання.
65. Провідні теорії психології навчання.
66. Теорія поетапного формування розумових дій П. Гальперіна.
67. Загальна характеристика педагогічної діяльності.
68. Психологія педагогічних здібностей (Н. Кузьміна).
69. Педагогічні знання, вміння та їх структура.
70. Характеристика провідних функцій діяльності учителя.
71. Стили педагогічної діяльності.
72. Педагогічне спілкування.
73. Бар'єри педагогічної взаємодії.
74. Педагогічна перцепція.
75. Цент рації педагога та їх вплив на якість педагогічної діяльності.
76. Психологія педагогічної оцінки.
77. Стереотипи сприймання та оцінювання учителем учнів.
78. Предмет, завдання та методи соціальної педагогічної психології.
79. Спілкування та його функції.
80. Комунікативна функція спілкування та її специфіка в діяльності вчителя.
81. Інтеракція як взаємодія. Інтерактивна функція та її зміст в роботі педагога.
82. Соціальна перцепція як сприймання людини людиною.
83. Специфіка соціальної перцепції учителя в залежності від віку учнів.
84. Комунікативна компетентність педагога.
85. Поняття про групи. Типологія груп.

86.Групова динаміка та її складові.

87.Колектив .Феномени колективу. Класний колектив та його формування.

88.Соціалізація особистості в дошкільному та шкільному віці.

89.Конфлікт.Види конфліктів.

90.Педагогічні конфлікти та шляхи їх вирішення.